

Łukasz MROCZYŃSKI-SZMAJ*, Ewa MROCZYŃSKA-SZMAJ**

Współczesny polski model bezpieczeństwa indywidualnego konsumentów na rynku energii – wybrane definicje oraz aspekty systemowe

STRESZCZENIE: Artykuł zawiera analizy i refleksje związane z obecnym kształtem modelu bezpieczeństwa indywidualnego konsumentów na rynku energii. Autorzy, przedstawiając szereg doktrynalnych definicji związanych z bezpieczeństwem, finalnie prezentują syntetyczną propozycję rozumienia bezpieczeństwa indywidualnego konsumentów w sektorze energetycznym, uwzględniając najnowsze trendy krajowej oraz europejskiej legislacji. W artykule przedstawiono także omówienie zjawiska ubóstwa energetycznego, katalogu definicji odbiorców z ustawy (*Prawo energetyczne*) mechanizmów wsparcia odbiorcy wrażliwego w postaci dodatku energetycznego oraz ryczałtu na opał, a także nowej instytucji ADR (ang. *Alternative Dispute Resolution*) w energetyce – polubownego rozwiązywania sporów – Koordynatora do spraw negocjacji. Na podstawie przedstawionych analiz autorzy zauważają m.in., że na przestrzeni lat 2013–2017 wyklarowała się tendencja rozwijania nowych uprawnień konsumenckich (instrumentów ochronnych) w energetyce.

SŁOWA KLUCZOWE: energetyka, ochrona konsumenta w energetyce, indywidualne bezpieczeństwo energetyczne konsumenta, odbiorca wrażliwy

* Mgr – asystent w Zakładzie Prawa Handlowego i Gospodarczego na Wydziale Prawa i Administracji, Uniwersytet Rzeszowski; e-mail: lukasz.mroczynski@interia.pl

** Mgr – absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego; aplikantka radcowska Okręgowej Izby Radców Prawnych w Rzeszowie.

Wprowadzenie

Charakter rozwiązań prawnych w energetyce poczynając już od przyjęcia dyrektyw III Pakietu Energetycznego (Rozporządzenie... 2009a, 2009b; Dyrektywa... 2009a, 2009b) wyznacza w obszarze ochrony konsumenta na rynku energetycznym nową optykę polityki Unii Europejskiej, a w ślad za nią polityk krajowych, względem konsumentów usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym – tzw. ang. *Service General Interest* (SGI) (Lurger 2001; Łętowska 2004). Jeszcze w II połowie lat dziewięćdziesiątych XX w. w Polsce, konsument „usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym” był postrzegany jako bierny odbiorca usług i dóbr, za które uiszczał opłatę (paradanie publiczną) przedsiębiorstwu energetycznemu zintegrowanemu pionowo. Nastąpiła jednak zmiana paradygmatu, początkowo związana z przygotowaniem Polski do akcesji do Unii Europejskiej, następnie pełnoprawnym funkcjonowaniem Polski w jej strukturach, w efekcie których sektor energetyczny wkroczył na ścieżkę tzw. urynkwienia (Czarnecka i Ogłódek 2009), a zjawisko to powszechnie nazywane zostało liberalizacją rynku energii (Swora i Muras 2016). Zbytne jednak skupienie na *stricte* rynkowych elementach nowego modelu sektora energetycznego przyniosło negatywne efekty dla odbiorców końcowych w gospodarstwach domowych odbierających energię elektryczną, gaz i ciepło: m.in. szczególnie dotykając konsumentów wrażliwych czy też ograniczając prawo dostępu ogółu konsumentów do niezależnego mechanizmu szybkiego zakończenia sporu, w sytuacji konfliktu z przedsiębiorstwem energetycznym. W tym względzie przyjęte w 2009 r. dyrektywy III Pakietu liberalizującego w energetyce stanowią refleksję prawodawcy unijnego i wstęp do dalszych zmian w obrębie ochrony konsumenta, na kanwie których przyjęto dyrektywę w sprawie praw konsumentów (Dyrektywa... 2011), rozporządzenie w sprawie ODR w sporach konsumenckich (Rozporządzenie... 2013) oraz dyrektywę w sprawie ADR w sporach konsumenckich (Dyrektywa... 2013). W efekcie polski model ochrony konsumenta poprzez dokonanie krajowej transpozycji między rokiem 2013 a 2017 uległ znaczącemu przeobrażeniu, także pod względem bezpieczeństwa indywidualnego konsumenta – m.in. poprzez stworzenie systemu wparcia konsumentów – odbiorców wrażliwych, czy też wypracowaniu krajowego mechanizmu rozwiązywania sporów z udziałem konsumentów w sektorze energetycznym. Tym właśnie dwóm aspektom poświęcony będzie w szczególności niniejszy artykuł.

W tym względzie wspomnieć należy o trzech istotnych zmianach natury legislacyjnej. Po pierwsze, ustawa (Prawo energetyczne) została znowelizowana: ustawą z dnia 26 lipca 2013 r. (Ustawa... 2013a), którą dokonano transpozycji postanowień III Pakietu liberalizacyjnego w energetyce i przyjęto odpowiednie rozwiązania dotyczące modelu ochrony konsumenta wrażliwego. Po drugie, ustawą o prawach konsumenta (Ustawa... 2014) dokonano transpozycji dyrektywy 2011/83/UE, uchylając tym samym ustawę o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej (Ustawa... 2002) zawierającej normę w art. 1, ust. 2 wedle której „Ustawy nie stosuje się do sprzedaży energii elektrycznej, jak również do gazu i wody, chyba że są sprzedawane w ograniczonej ilości lub w określonej objętości”. W rezultacie tej zmiany, konsumenci uczestniczący w rynku energii objęci zostali *expressis verbis* tzw. ochroną ogólnokonsumentką.

Po trzecie, transpozycja dyrektywy 2013/11/UE do polskiego porządku prawnego dokonała się wchodzącą w życie z dniem 10 stycznia 2017 r. ustawą o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich (Ustawa... 2016), która z kolei nowelizując wprowadziła do ustawy (Prawo energetyczne) nową instytucję ADR – Koordynatora do spraw negocjacji.

1. Bezpieczeństwo indywidualne – próba rekonstrukcji pojęcia

Bezpieczeństwo (łac. *securitas*) (Sondel 2003) – można tłumaczyć jako stan bez troski, zmartwienia, niepokoju czy zmian, spokój umysłu oraz jako bezpieczeństwo publiczne. Bezpieczeństwo w ogólnym znaczeniu można także rozumieć jako stan braku zagrożenia (postać wolności negatywnej) (Nye (Jr) 1988; Zięba 1989), a w bardziej abstrakcyjnym znaczeniu jako przeciwieństwo (alternatywę) dla chaosu.

Bezpieczeństwo jest immanentną potrzebą każdej osoby fizycznej wchodzącej w szersze zbiorowości społeczne. Potrzeba bezpieczeństwa leży u podstaw powstawania coraz szerszych kręgów zbiorowości – z państwowością włącznie. Istota ludzka dąży do bezpieczeństwa egzystencjonalnego o którym pisał Piotr Sztompka, wskazując, że jest ono „wystarczające aby pojawiło się uogólnione zaufanie typu instrumentalnego, efektywnościowego – oczekiwanie sprawnego funkcjonowania systemu, poszczególnych instytucji, ról czy osób. Jeżeli do tego treść reguł prawnych, moralnych zwyczajowych, gwarantuje postępowanie fair, bezpieczeństwo socjalne ochronę obywateli, prawa podmiotowe itp. wówczas wytwarza się także uogólnione zaufanie typu aksjologicznego czy opiekuńczego...” (Sztompka 2004).

Witold Pokruszyński, w publikacji *Filozoficzne aspekty bezpieczeństwa*, określając współczesne bezpieczeństwo, wskazuje, że trudno o jego jednolitą definicję, gdyż „bezpieczeństwo jest zjawiskiem obejmującym kilka dyscyplin i specjalności naukowych. Obecnie można spotkać w literaturze przedmiotu co najmniej kilkanaście definicji tego samego pojęcia. Każda z nich wskazuje, że bezpieczeństwo, podobnie jak pokój, nie jest stanem danym raz na zawsze. Definicje słownikowe najczęściej określają bezpieczeństwo jako stan państwa lub grupy państw, zdolny do przeciwstawienia się zagrożeniom wywołanym przez człowieka lub naturę, tj. w sytuacji kryzysowej. W opracowaniach z zakresu nauk społecznych możemy spotkać pojęcie bezpieczeństwa, jako zdolność przetrwania, niezależność, tożsamość, możliwość rozwoju” (Pokruszyński 2011).

Z kolei Stanisław Koziej, były Szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego, w artykule *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja* opublikowanym na łamach Przeglądu Bezpieczeństwa Narodowego, wskazuje, że „bezpieczeństwo danego podmiotu to ta dziedzina jego aktywności, której treścią jest zapewnianie możliwości przetrwania (egzystencji) i swobody realizacji własnych interesów w niebezpiecznym środowisku, w szczególności poprzez wykorzystywanie szans (okoliczności sprzyjających), stawianie czoła wyzwaniom, redukcjonowanie ryzyka oraz przeciwdziałanie (zapobieganie i przeciwstawianie się) wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla podmiotu i jego interesów” (Koziej 2011).

Jan Szczepański, w kontekście bezpieczeństwa indywidualnego, wypowiada się w sposób następujący: „(...) poczucie własnego bezpieczeństwa jednostki jest związane z bezpieczeństwem grupy. Bezpieczeństwo jednostki oznacza możliwość zaspokajania jej potrzeb, realizowania jej interesów, zapewnia jej możliwości ekspansywne. Stąd troska o grupę jako całość jest zawsze w pewnym stopniu troską o własne interesy...” (Szczepański 1972).

Zgodnie z art. 3, pkt. 16 ustawy (Prawo energetyczne) polski ustawodawca definiuje **bezpieczeństwo energetyczne** jako „stan gospodarki umożliwiający pokrycie bieżącego i perspektywicznego zapotrzebowania odbiorców na paliwa i energię w sposób technicznie i ekonomicznie uzasadniony, przy zachowaniu wymagań ochrony środowiska”. W istocie, beneficjentami bezpieczeństwa energetycznego w świetle powyższej definicji są odbiorcy, w szczególności konsumenci, także ci określane mianem „wrażliwych”, o których „osłonę” (w szczególności ekonomiczną) dba państwo (o czym będzie w dalszej części artykułu). Zauważyć należy także, iż ustawa (Prawo energetyczne) zawiera także katalog 4 definicji związanych z bezpieczeństwem energetycznym, są to:

- ◆ art. 3, pkt 16a) bezpieczeństwo dostaw energii elektrycznej – tj. „zdolność systemu elektroenergetycznego do zapewnienia bezpieczeństwa pracy sieci elektroenergetycznej oraz równoważenia dostaw energii elektrycznej z zapotrzebowaniem na tę energię”;
- ◆ art. 3, pkt 16b) bezpieczeństwo pracy sieci elektroenergetycznej – „nieprzerwaną pracę sieci elektroenergetycznej, a także spełnianie wymagań w zakresie parametrów jakościowych energii elektrycznej i standardów jakościowych obsługi odbiorców, w tym dopuszczalnych przerw w dostawach energii elektrycznej odbiorcom końcowym, w możliwych do przewidzenia warunkach pracy tej sieci”;
- ◆ art. 3, pkt 16c) równoważenie dostaw energii elektrycznej z zapotrzebowaniem na tę energię – „zaspokojenie możliwego do przewidzenia, bieżącego i perspektywicznego zapotrzebowania odbiorców na energię elektryczną i moc, bez konieczności podejmowania działań mających na celu wprowadzenie ograniczeń w jej dostarczaniu i poborze”;
- ◆ art. 3, pkt. 16d) zagrożenie bezpieczeństwa dostaw energii elektrycznej – „stan systemu elektroenergetycznego lub jego części, uniemożliwiający zapewnienie bezpieczeństwa pracy sieci elektroenergetycznej lub równoważenie dostaw energii elektrycznej z zapotrzebowaniem na tę energię”.

Filip Elżanowski omawiając *stricte* definicję „bezpieczeństwa energetycznego” na gruncie ustawy (Prawo energetyczne), wskazuje na istotny w tym względzie paradoks, bowiem „bezpieczeństwo energetyczne państwa jest jednym z podstawowych założeń nie tylko polityki energetycznej państwa, lecz także europejskiej polityki energetycznej. Z jednej strony bezpieczeństwo energetyczne stanowi element zharmonizowanej z polityką unijną krajowej polityki energetycznej każdego państwa, a z drugiej strony krajowe przepisy dotyczące bezpieczeństwa energetycznego często prowadzą do kolizji z prawem unijnym i stają się przedmiotem rozstrzygnięcia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE)” (Elżanowski 2016). Ponadto, jak wskazuje przywołany autor, do zagadnienia zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego odnosi się także kilka unijnych aktów prawnych (Dyrektywa... 2004, 2005, 2006), których „elementem wspólnym jest konieczność zagwarantowania bezpieczeństwa dostaw wszystkich nośników

energii z jednoczesnym poszanowaniem zasad konkurencji na rynku wewnętrznym i rynkach krajowych” (Elżanowski 2016).

Zauważyć należy także, że podjęta została próba zdefiniowania bezpieczeństwa energetycznego przez ONZ w raporcie dotyczącym rynku energii jako „dostępność energii w każdym czasie, w różnych formach, w wystarczającej ilości i po rozsądnej cenie” (Raport ONZ... 2000).

Wobec powyższych rozważań należy uznać, że w ramach bezpieczeństwa indywidualnego konsumentów w sektorze energetycznym niezbędne jest stworzenie adekwatnej definicji. W ocenie autorów opracowania o bezpieczeństwie indywidualnym konsumentów w sektorze energetycznym można mówić parafrazując definicję w przywoływanym wcześniej Raporcie ONZ, wskazując, że **jest to stan faktyczny, w którym przeciętny konsument ma zagwarantowaną przez Państwo dostępność energii w każdym czasie, w różnych formach, w wystarczającej ilości i po rozsądnej cenie, przy jednoczesnym opracowaniu mechanizmów wsparcia dla odbiorców wrażliwych społecznie i ekonomicznie, oraz po wdrożeniu niezależnych mechanizmów w zakresie rozwiązywania sporów z przedsiębiorstwem energetycznym, niwelujących specjalistyczną, ekonomiczną i społeczną przewagę rynkową przedsiębiorstwa.** W tym kontekście „przeciętny konsument” rozumiany jest zgodnie z art. 2, pkt 8) (Ustawa... 2007), gdzie „za przeciętnego konsumenta uważa się, konsumenta, który jest dostatecznie dobrze poinformowany, uważny i ostrożny; oceny dokonuje się z uwzględnieniem czynników społecznych, kulturowych, językowych i przynależności danego konsumenta do szczególnej grupy konsumentów, przez którą rozumie się dającą się jednoznacznie zidentyfikować grupę konsumentów, szczególnie podatną na oddziaływanie praktyki rynkowej lub na produkt, którego praktyka rynkowa dotyczy, ze względu na szczególne cechy, takie jak wiek, niepełnosprawność fizyczna lub umysłowa”.

2. Odbiorca wrażliwy – rekonstrukcja pojęcia

We wcześniejszym podrozdziale posługiwano się pojęciami konsumenta oraz konsumenta przeciętnego. Zauważyć w tym miejscu należy, że ustawa (Prawo energetyczne) co do zasady – definiuje i posługuje się terminami: odbiorcy, odbiorcy końcowego, odbiorcy paliw gazowych, energii elektrycznej lub ciepła w gospodarstwie domowym, odbiorcy wrażliwego energii elektrycznej oraz odbiorcy wrażliwego paliw gazowych (Powałowski i Skutecka 2013). Dla potrzeb niniejszego opracowania autorzy przyjmują założenie, że definicja konsumenta z art. 22¹ ustawy (Kodeks cywilny) jest „przystająca” do definicji odbiorcy paliw gazowych, energii elektrycznej lub ciepła w gospodarstwie domowym z ustawy (Prawo energetyczne). Według ustawy (Kodeks cywilny) „za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową”.

Genezy „odpowiednika” definicji konsumenta na gruncie ustawy (Prawo energetyczne) należy szukać w art. 2, pkt 10 (Dyrektywa... 2009a), stanowiącej, iż „odbiorcą dokonującym zakupu

energii elektrycznej na potrzeby własnego zużycia w jego gospodarstwie domowym, z wyłączeniem działalności handlowej lub zawodowej”. Analogiczną regulację zawiera także bliźniacza (Dyrektywa... 2009b) w art. 2, pkt 25 wedle której, „odbiorca będący gospodarstwem domowym oznacza odbiorcę dokonującego zakupu gazu ziemnego na potrzeby własnego zużycia w jego gospodarstwie domowym”. Ponadto zauważyć należy, że obie wymieniane dyrektywy zawierają również definicje odbiorców niebędących gospodarstwem domowym, pod którym to pojęciem należy rozumieć „każdą osobę fizyczną lub prawną dokonującą zakupu energii elektrycznej, która nie jest przeznaczona na użytek jej własnego gospodarstwa domowego, w tym również producentów i odbiorców hurtowych” (Dyrektywa... 2009a) lub też analogicznie „odbiorcę dokonującego zakupu gazu ziemnego, który nie jest przeznaczony na użytek jego własnego gospodarstwa domowego” (Dyrektywa... 2009b; Kędzia i Muras 2016). Michał Krzykowski słusznie wskazuje, że istotnym elementem definiowania odbiorcy paliw gazowych, energii elektrycznej lub ciepła w gospodarstwie domowym jest „status gospodarstwa domowego” (Krzykowski 2015). Aby mogła być o takim mowa, przytoczony autor wskazuje dwie podstawowe przesłanki (Krzykowski 2015):

1) zużywanie energii elektrycznej (paliw gazowych i ciepła) następuje wyłącznie w ramach potrzeb tego gospodarstwa domowego – wykluczając tym samym możliwość dalszej odsprzedaży;

2) konsumpcja następuje przez owo gospodarstwo domowe, rozumiane jako „wszystkie osoby spokrewnione lub niespokrewnione zamieszkałe w danym mieszkaniu, utrzymujące się lub nieutrzymujące się wspólnie” (Ustawa... 2010), a nie innego odbiorcę końcowego.

Kim zatem w świetle ustawy (Prawo energetyczne) jest odbiorca paliw gazowych, energii elektrycznej lub ciepła w gospodarstwie domowym? Zgodnie z brzmieniem art. 3, pkt 13b (Prawo energetyczne) zmienionym przez art. 1, pkt 1, lit. c) (Ustawa ... 2013a) jest nim „**odbiorca końcowy dokonujący zakupu paliw gazowych lub energii elektrycznej wyłącznie w celu ich zużycia w gospodarstwie domowym**”. Ustawodawca krajowy posługuje się w tej definicji odsyłającą definicją legalną odbiorcy końcowego z przepisu wcześniejszego – tj. art. 3, ust. 13a ustawy (Prawo energetyczne), gdzie jest on definiowany jako „odbiorca dokonujący zakupu paliw lub energii na własny użytek; do własnego użytku nie zalicza się energii elektrycznej zakupionej w celu jej zużycia na potrzeby wytwarzania, przesyłania lub dystrybucji energii elektrycznej” – a jeszcze wcześniej, tj. art. 3, ust. 13 ustawy (Prawo energetyczne), definiuje odbiorcę jako „każdego, kto otrzymuje lub pobiera paliwa lub energię na podstawie umowy z przedsiębiorstwem energetycznym”. Mamy tu do czynienia z tzw. kaskadowym odesłaniem.

Innymi słowy: aby mówić o odbiorcy paliw gazowych, energii elektrycznej lub ciepła w gospodarstwie domowym, musi on kumulatywnie spełniać następujące warunki:

1) otrzymywać lub pobierać paliwa lub energię na podstawie umowy z przedsiębiorstwem energetycznym,

2) dokonywać zakupu paliw lub energii na własny użytek, a do własnego użytku nie zaliczać się będzie energii elektrycznej zakupionej w celu jej zużycia na potrzeby wytwarzania, przesyłania lub dystrybucji energii elektrycznej,

3) dokonywać zakupu paliw gazowych lub energii elektrycznej wyłącznie w celu ich zużycia w gospodarstwie domowym.

W tym względzie stwierdzić zatem należy, że zakres podmiotowy definicji konsumenta z ustawy (Kodeks cywilny) jest uszczegółowiany treścią odpowiedniej wykładni ustawy (Prawo energetyczne), wobec czego można postawić tezę, że w tym względzie ustawa (Prawo energetyczne) stanowi *lex specialis* wobec ustawy (Kodeks cywilny).

Wedle tej wykładni należy z kolei omówić dwie definicje odnoszące się do konsumenta – odbiorcy wrażliwego, a mianowicie: art. 3, pkt. 13c) ustawy (Prawo energetyczne) stanowi, że odbiorca wrażliwy energii elektrycznej – to osoba, której przyznano dodatek mieszkaniowy w rozumieniu art. 2, ust. 1 (Ustawa... 2001) która jest stroną umowy kompleksowej lub umowy sprzedaży energii elektrycznej zawartej z przedsiębiorstwem energetycznym i zamieszkuje w miejscu dostarczania energii elektrycznej; natomiast w świetle art. 3, pkt. 13d) (Prawo energetyczne) odbiorca wrażliwy paliw gazowych – to osoba, której przyznano ryczałt na zakup opału w rozumieniu art. , ust. 7 (Ustawa... 2001), która jest stroną umowy kompleksowej lub umowy sprzedaży paliw gazowych zawartej z przedsiębiorstwem energetycznym i zamieszkuje w miejscu dostarczania paliw gazowych.

Wspomniany dodatek mieszkaniowy przysługuje zgodnie art. 2, ust. 1 (Ustawa ...2001):

- 1) najemcom oraz podnajemcom lokali mieszkalnych;
- 2) osobom mieszkającym w lokalach mieszkalnych, do których przysługuje im spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego;
- 3) osobom mieszkającym w lokalach mieszkalnych znajdujących się w budynkach stanowiących ich własność i właścicielom samodzielnych lokali mieszkalnych;
- 4) innym osobom mającym tytuł prawny do zajmowanego lokalu mieszkalnego i ponoszącym wydatki związane z jego zajmowaniem;
- 5) osobom zajmującym lokal mieszkalny bez tytułu prawnego, oczekującym na przysługujący im lokal zamienny albo socjalny.

Wymieniony wcześniej katalog osób uprawnionych nie ma jednak charakteru bezwzględnego, bowiem zgodnie z art. 7, ust. 3 (Ustawa... 2001) wójt, burmistrz lub prezydent miasta, w drodze decyzji administracyjnej, odmawia przyznania dodatku mieszkaniowego, jeżeli w wyniku przeprowadzenia wywiadu środowiskowego ustali, że:

- 1) występuje rażąca dysproporcja pomiędzy niskimi dochodami wykazanymi w złożonej deklaracji a faktycznym stanem majątkowym wnioskodawcy, wskazującym, że jest on w stanie uiszczać wydatki związane z zajmowaniem lokalu mieszkalnego (domu jednorodzinnego) wykorzystując własne środki i posiadane zasoby majątkowe;
- 2) faktyczna liczba wspólnie stale zamieszkujących i gospodarujących z wnioskodawcą jest mniejsza niż wykazana w deklaracji.

Ponadto dodatek mieszkaniowy przysługuje na podstawie tylko jednego z tytułów wymienionych powyżej. Co istotne, brak przyznania dodatku mieszkaniowego, uniemożliwia uzyskanie statusu „odbiorcy wrażliwego energii elektrycznej” i zamykając tym samym drogę do uzyskania tzw. dodatku energetycznego.

Nieco odmiennie ukształtowana została definicja „odbiorcy wrażliwego paliw gazowych”, oparta na konieczności uprzedniego uzyskania ryczałtu na zakup opału w trybie art. 6, ust. 7 (Ustawa... 2001), zgodnie z którym, jeżeli lokal mieszkalny nie jest wyposażony w instalację

doprowadzającą energię ciepłą do celów ogrzewania, w instalację ciepłej wody lub gazu przewodowego z zewnętrznego źródła znajdującego się poza lokalem mieszkalnym, osobie uprawnionej do dodatku mieszkaniowego przysługują ryczałt na zakup opału stanowiący część dodatku mieszkaniowego.

3. Ubóstwo energetyczne – analiza zjawiska

Potrzeba ochrony (zabezpieczenia społecznego) konsumenta – odbiorcy wrażliwego – jest pokłosiem negatywnego zjawiska społeczno-ekonomicznego określanego tzw. mianem ubóstwa energetycznego. Na ten temat pisze m.in. Iwona Figaszewska, która podaje, że koncepcję „ubóstwa energetycznego” (ang. *fuel poverty*) po raz pierwszy wykoncypowano w Wielkiej Brytanii, i zgodnie z nią w sytuacji ubóstwa energetycznego znajdować się będzie takie gospodarstwo domowe, „które na utrzymanie dostatecznego poziomu ogrzewania musi przeznaczyć więcej niż 10% swojego dochodu” (Figaszewska 2009; 6th Annual Progress Report... 2008). Co więcej, zauważono wówczas, że istnieją w społeczeństwie pewne grupy, które są w znacznie większym stopniu niż inne zagrożone ubóstwem energetycznym. Do takich grup zaliczono takie gospodarstwa domowe, które składają się z: młodych par, par w starszym wieku, par z niesamodzielnym dzieckiem/dziećmi, osoby samotnie wychowujące dziecko/dzieci, rodziny wieloosobowe, gospodarstwo jednoosobowe (osoba w wieku poniżej lub powyżej 60 lat), a także gospodarstwa domowe mniejszości etnicznych (Czarnecka 2013; Figaszewska 2009).

Przenosząc tę ideę na polski grunt, ustawodawca krajowy, instytucjonalnie pomoc świadczoną odbiorcy wrażliwemu powiązał z instrumentami pomocy społecznej, będącymi emanacją polityki społecznej państwa, która ma na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości (Czarnecka 2013). Za (Czarnecka 2013) należy przyjąć, że odbiorcami objętymi ubóstwem energetycznym są:

◆ **odbiorcy „słabi” ekonomicznie**, którzy nie są w stanie regulować swoich rachunków ze względu na brak pieniędzy, wynikający z biedy. W polskiej ustawie o pomocy społecznej (Ustawa... 2004) w art. 8, ust. 1, co do zasady określono tzw. ustawową granicę ubóstwa, jaką jest kwota, która uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego. Takie świadczenie, z zastrzeżeniem art. 40, art. 41, art. 53a i art. 91 (Ustawa... 2004) przysługiwania będzie:

1) osobie samotnie gospodarującej, której dochód nie przekracza kwoty 461 zł (faktycznie w wysokości 634 zł, gdyż na podstawie art. 9, ust. 8 (Ustawa... 2004) wydane zostało (Rozporządzenie Rady Ministrów... 2015), zgodnie z którym ustalono zweryfikowane kryteria dochodowe), zwanej dalej „kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej”,

2) osobie w rodzinie, w której dochód na osobę nie przekracza kwoty 316 zł (faktycznie w wysokości 514 zł, gdyż na podstawie art. 9, ust. 8 (Ustawa... 2004) wydane zostało (Rozpo-

ządzenie Rady Ministrów... 2015), zgodnie z którym ustalono zweryfikowane kryteria dochodowe), zwanej dalej „kryterium dochodowym na osobę w rodzinie”,

3) rodzinie, której dochód nie przekracza sumy kwot kryterium dochodowego na osobę w rodzinie, zwanej dalej „kryterium dochodowym rodziny”

– przy jednoczesnym wystąpieniu co najmniej jednego z powodów wymienionych w art. 7, pkt 2–15 (Ustawa... 2004), tj. sieroctwa; bezdomności; bezrobocia; niepełnosprawności; długotrwałej lub ciężkiej choroby; przemocy w rodzinie; potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi; potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności; bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych; trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159, ust. 1, pkt 1, lit. c lub d (Ustawa... 2013b) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego; alkoholizmu lub narkomanii; zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej; klęski żywiołowej lub ekologicznej – lub innych okoliczności uzasadniających udzielenie pomocy społecznej.

- ◆ **odbiorcy z terenów wiejskich**, „którzy z uwagi na odległy i mało zaludniony obszar zamieszkania mają problemu z uzyskaniem wydania przez przedsiębiorstwo energetyczne warunków przyłączenia do sieci przez jego realizację”;
- ◆ **osoby starsze**, tj. emeryci i renciści (z uwzględnieniem kryteriów dochodowych bądź kryterium wiekowego);
- ◆ **osoby z orzeczoną niepełnosprawnością**;
- ◆ **osoby przewlekle chore**;
- ◆ **rodziny wielodzietne**;
- ◆ **matki samotnie wychowujące dzieci**;
- ◆ **osoby bezrobotne** (w szczególności długotrwale).

4. Mechanizm ochrony odbiorcy wrażliwego – dodatek energetyczny oraz ryczałt na opał

Zgodnie z art. 5c, ust. 1 (Prawo energetyczne) odbiorcy wrażliwemu energii elektrycznej przysługuje zryczałtowany dodatek energetyczny. Dodatek ten wynosi rocznie nie więcej niż 30% iloczynu limitu zużycia energii elektrycznej oraz średniej ceny energii elektrycznej dla odbiorcy energii elektrycznej w gospodarstwie domowym, ogłaszanej przez prezesa URE na podstawie art. 23, ust. 2, pkt 18, lit. d (Prawo energetyczne). Obecnie średnia cena energii elektrycznej dla odbiorcy w gospodarstwie domowym, uwzględniająca opłatę za świadczenie usługi dystrybucji energii elektrycznej i obliczona na podstawie cen zawartych w umowach kompleksowych za 2016 rok, wyniosła 0,4987 zł/ kWh (Gramwzielone.pl...). Wysokość limitu zużycia

energii elektrycznej oraz średniej ceny energii elektrycznej zgodnie z art. 5c, ust 3 ([Prawo energetyczne](#)) wynosi:

- „1) 900 kWh w roku kalendarzowym – dla gospodarstwa domowego prowadzonego przez osobę samotną;
- 2) 1250 kWh w roku kalendarzowym – dla gospodarstwa domowego składającego się z 2 do 4 osób;
- 3) 1500 kWh w roku kalendarzowym – dla gospodarstwa domowego składającego się z co najmniej 5 osób.”

Natomiast w terminie do dnia 30 kwietnia każdego roku minister właściwy do spraw energii ogłasza w drodze obwieszczenia, w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”, wysokość dodatku energetycznego na kolejne 12 miesięcy, biorąc pod uwagę środki przewidziane na ten cel w ustawie budżetowej. Początkowa wysokość dodatku energetycznego ([Obwieszczenie Ministra Gospodarki... 2014](#)) obowiązująca od 1 maja 2014 r. do 30 kwietnia 2015 r. dla gospodarstwa domowego:

- 1) prowadzonego przez osobę samotną – wynosiła 11,36 zł/miesiąc;
- 2) składającego się z 2 do 4 osób – wynosiła 15,77 zł/miesiąc;
- 3) składającego się z co najmniej 5 osób – wynosiła 18,93 zł/miesiąc.

Obecnie wysokość dodatku energetycznego ([Obwieszczenie Ministra Energii... 2017](#)) obowiązująca od 1 maja 2017 r. do 30 kwietnia 2018 r. dla gospodarstwa domowego:

- 1) prowadzonego przez osobę samotną wynosi – 11,22 zł/miesiąc;
- 2) składającego się z 2 do 4 osób wynosi – 15,58 zł/miesiąc;
- 3) składającego się z co najmniej 5 osób wynosi – 18,70 zł/miesiąc.

W trybie art. 5d ustawy ([Prawo energetyczne](#)) dodatek energetyczny przyznaje wójt, burmistrz lub prezydent miasta, w drodze decyzji administracyjnej, po uprzednim wniosku odbiorcy wrażliwego energii elektrycznej, do której dołącza się kopię umowy kompleksowej lub umowy sprzedaży energii elektrycznej. Dodatek energetyczny wypłaca gmina (wypłata dodatku energetycznego jest zadaniem z zakresu administracji rządowej) do 10 dnia każdego miesiąca z góry, z wyjątkiem stycznia, w którym dodatek energetyczny wypłaca się do 30 stycznia danego roku – art. 5e, ust. 1 ([Prawo energetyczne](#)). Gminy otrzymują dotacje celowe z budżetu państwa na finansowanie wypłat dodatku energetycznego, w granicach kwot określonych na ten cel w ustawie budżetowej – art. 5f, ust. 2 ([Prawo energetyczne](#)). Przy ustalaniu wysokości dotacji celowej na realizację wypłat dodatku energetycznego uwzględnia się koszty wypłacania odbiorcom wrażliwym energii elektrycznej dodatku energetycznego, w wysokości 2% łącznej kwoty dotacji wypłaconych w gminie – art. 5f, ust. 3 ([Prawo energetyczne](#)).

Zgodnie z art. 5g, ust. 1. oraz ust. 2 ustawy ([Prawo energetyczne](#)) wojewodowie przekazują dotacje gminom w granicach kwot określonych na ten cel w budżecie państwa, natomiast gmina składa wojewodzie wniosek o przyznanie dotacji co kwartał, w terminie do 15 dnia miesiąca poprzedzającego dany kwartał. Z kolei wojewoda przedstawia ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych wniosek o zwiększenie budżetu, w terminie do 25 dnia miesiąca poprzedzającego dany kwartał; wniosek na pierwszy kwartał wojewoda przedstawia w terminie

do 10 stycznia danego roku – art. 5g, ust. 3 (**Prawo energetyczne**). Wojewoda, na podstawie wniosku gminy złożonego na dany kwartał, przekazuje dotację w miesięcznych ratach. Powstała nadpłata dotacji za dany kwartał może być zaliczana na poczet dotacji należnej w kwartale następnym, z wyjątkiem nadpłaty za dany rok, która podlega przekazaniu na rachunek właściwego urzędu wojewódzkiego, w terminie do 20 stycznia następnego roku – art. 5g, ust. 4 (**Prawo energetyczne**). Wojewodowie także przedstawiają ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych zbiorcze rozliczenie dotacji do końca miesiąca następującego po każdym kwartale – art. 5g, ust. 7 (**Prawo energetyczne**).

Z kolei, jeżeli lokal mieszkalny, zamieszkiwany przez odbiorcę wrażliwego, nie jest wyposażony w instalację doprowadzającą energię cieplną do celów ogrzewania, w instalację ciepłej wody lub gazu przewodowego z zewnętrznego źródła znajdującego się poza lokalem mieszkalnym, osobie uprawnionej do dodatku mieszkaniowego przyznaje się ryczałt na zakup opału, który stanowi część dodatku mieszkaniowego, przyznawanego na wniosek osoby uprawnionej do dodatku mieszkaniowego przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, w drodze decyzji administracyjnej.

5. Bezpieczeństwo odbiorcy wrażliwego – społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw energetycznych

Ważnym elementem konstrukcyjnym tworzenia krajowego modelu bezpieczeństwa odbiorcy wrażliwego bywa także wewnątrz polityka korporacji energetycznych, nazywana niekiedy społeczną odpowiedzialnością przedsiębiorstw energetycznych (w skrócie CSR od ang. *Corporate Social Responsibility*). Marzena Czarnecka definiuje CSR przedsiębiorstw energetycznych jako pomoc świadczoną przez te przedsiębiorstwa energetyczne, które podjęły programowe działania w celu minimalizowania kosztów wynikających z tytułu wstrzymania dostarczania energii elektrycznej gazu lub ciepła przy jednoczesnym zapewnieniu odpowiedniego mechanizmu pomocowego odbiorcom w celu uniknięcia odłączenia od sieci (Czarnecka 2013). Jak wskazuje wcześniej przywołana autorka, będą to w szczególności (Czarnecka 2013):

- ◆ możliwość rozłożenia na raty zaległych płatności – w przypadku odbiorców, którzy mają przejściowe lub cykliczne kłopoty z terminowym opłacaniem rachunków (np. zbyt duże rachunki za zużycie gazu w okresie zimowym);
- ◆ przedłużenie terminu płatności – w sytuacji, gdy odbiorca nie może tymczasowo uregulować w terminie należności za pobraną energię;
- ◆ rezygnacja z naliczania odsetek za nieterminowe wniesienie opłaty lub zaniechanie naliczania odsetek przez pewien okres czy także przyjęcie w miejsce ustawowych odsetek umownych (mniejszych – bardziej preferencyjnych) odsetek o określonej wartości, pozwalających uniknąć kumulacji zadłużenia;

- ◆ wstrzymanie windykacji lub zawieszenie ich wykonywania w określonych porach roku, podczas świąt lub przed dniami wolnymi od pracy;
- ◆ warunkowe wznawianie dostaw energii pomimo braku spłaty w przypadkach szczególnie uzasadnionych np. chorobą;
- ◆ zwalnianie odbiorców, którym zostało wstrzymane dostarczanie energii elektrycznej, z kosztów ponownego wznowienia dostarczania energii elektrycznej, gazu lub ciepła;
- ◆ umarzanie części lub w szczególnie uzasadnionych wypadach całości zaległości;
- ◆ instalowanie liczników przedpłatowych;
- ◆ współpraca z Gminnymi lub Miejskimi Ośrodkami Pomocy Społecznej (GOPS lub MOPS).

6. Alternatywne metody rozwiązywania sporów jako instrument chroniący interesy konsumenta w energetyce. Koordynator do spraw negocjacji

Nowym elementem wpływającym na wzrost bezpieczeństwa ekonomicznego konsumentów na rynku energii jest wprowadzenie do ustawy ([Prawo energetyczne](#)) nowej instytucji służącej polubownemu rozwiązywaniu sporów (tzw. ADR) – tj. koordynatora do spraw negocjacji. Trzeba jednak zauważyć, że polski ustawodawca z przedmiotową kwestią mierzy się nie po raz pierwszy ([Bełkowski 2002](#); [Figaszewska 2011](#); [Mroczyński-Szmaj 2013, 2014a, 2014b](#)). Wcześniejsze rozwiązania okazały się jednak nieskuteczne ([Mroczyński-Szmaj 2017](#)).

Rozwiązania dotyczące stworzenia niezależnego mechanizmu ADR w energetyce przewidziane zostały już w dyrektywach III Pakietu energetycznego. Art. 3, ust. 13 ([Dyrektywa... 2009a](#)) stanowi, iż „Państwa członkowskie zapewniają wdrożenie niezależnego mechanizmu, takiego jak rzecznik praw odbiorców energii lub organ ochrony konsumentów, w celu zapewnienia skutecznego rozstrzygnięcia skarg i pozasądowego rozstrzygnięcia sporów”. Podobnie ([Dyrektywa... 2009b](#)): w art. 3, ust. 9, zd. 3: „Państwa członkowskie zapewniają wdrożenie niezależnego mechanizmu, takiego jak rzecznik praw odbiorców energii lub organ ochrony konsumentów, w celu zapewnienia skutecznego rozstrzygnięcia skarg i pozasądowego rozstrzygnięcia sporów”. Bezpośrednim jednak impulsem do wprowadzenia najnowszej zmiany była konieczność transpozycji ogólnokonsumenckiej, wspomianej już dyrektywy ([Dyrektywa... 2013](#)). Jej transpozycja została dokonana przy pomocy ustawy ([Ustawa... 2016](#)), dodającej przede wszystkim w ustawie ([Prawo energetyczne](#)) rozdział 4a zatytułowany „Koordynator do spraw negocjacji”, a wraz z nim art. 31a–31f. Przedmiotowa nowelizacja weszła w życie z dniem 10 stycznia 2017 r. Natomiast 22 maja 2017 r. został powołany przez prezesa Urzędu Regulacji Energetyki na stanowisko koordynatora ds. negocjacji przy prezesie Urzędu Regulacji Energetyki Janusz Gwiazdowski.

Zgodnie z art. 31a, ust. 1 ustawy ([Prawo energetyczne](#)) koordynator ds. negocjacji działa przy prezesie URE, prowadząc postępowania w sprawie pozasądowego rozwiązywania sporów

między odbiorcami paliw gazowych, energii elektrycznej lub ciepła w gospodarstwie domowym a przedsiębiorstwami energetycznymi oraz między prosumentami będącymi konsumentami a przedsiębiorstwami energetycznymi wynikłych z umów: o przyłączenie do sieci elektroenergetycznej, gazowej lub ciepłowniczej, w tym przyłączenia mikroinstalacji; o świadczenie usług przesyłania lub dystrybucji energii elektrycznej lub gazu ziemnego; o świadczenie usług przesyłania i dystrybucji ciepła; sprzedaży oraz kompleksowych.

W ramach prowadzonego postępowania ADR koordynator umożliwia zbliżenie stanowisk stron w celu rozwiązania sporu przez jego strony lub przedstawia stronom propozycję rozwiązania sporu. Postępowanie ADR przed koordynatorem wszczyna się na wniosek odbiorcy paliw gazowych, energii elektrycznej lub ciepła w gospodarstwie domowym albo prosumenta będącego konsumentem. Jednak warunkiem *sine qua non* wystąpienia z wnioskiem o także postępowanie ADR przez odbiorcę paliw gazowych, energii elektrycznej lub ciepła w gospodarstwie domowym albo prosumenta będącego konsumentem jest obowiązkowe podjęcie próby kontaktu z przedsiębiorstwem energetycznym w celu bezpośredniego rozwiązania sporu – art. 31d, ust. 1 oraz ust. 2 ustawy (Prawo energetyczne).

W kontekście problematyki bezpieczeństwa energetycznego odbiorcy paliw gazowych, energii elektrycznej lub ciepła w gospodarstwie domowym, warto także zauważyć, że w wyniku omawianej nowelizacji ustawy (Prawo energetyczne) m.in. został zmieniony art. 6c, ust. 3 ustawy (Prawo energetyczne), zgodnie z którym, jeżeli przedsiębiorstwo energetyczne nie uwzględniło reklamacji, a odbiorca paliw gazowych, energii elektrycznej lub ciepła w gospodarstwie domowym, w terminie 14 dni od dnia otrzymania powiadomienia o nieuwzględnieniu reklamacji, wystąpił do koordynatora z wnioskiem o rozwiązanie sporu w tym zakresie, dostarczania paliw gazowych lub energii nie wstrzymuje się do czasu rozwiązania sporu przez tego koordynatora. Ustanowiona została zatem w tym miejscu czasowa gwarancja dostaw (bezpieczeństwo dostaw) na czas rozwiązywania sporu. Gwarancja ta ma jednak jedynie charakter tymczasowy. Stosując bowiem wykładnię art. 31b, ust. 1 (Prawo energetyczne), stanowiącego, iż w zakresie nieuregulowanym w Rozdziale 4a (Prawo energetyczne), zastosowanie mieć będzie (Ustawa... 2016), wedle której art. 40, ust. 1, wynik postępowania w sprawie pozasądowego rozwiązywania sporów konsumenckich podmiot uprawniony przedstawia stronom **w terminie 90 dni** od dnia doręczenia wniosku o wszczęcie postępowania w sprawie pozasądowego rozwiązywania sporów konsumenckich spełniającego wymagania art. 33, ust. 2 i 5 (Ustawa... 2016).

Podsumowanie

Podsumowując całość prezentowanych wcześniej treści, stwierdzić należy, że w latach 2013–2017 ukształtowała się nowa, podmiotowa koncepcja bezpieczeństwa indywidualnego konsumenta – odbiorcy paliw gazowych, energii elektrycznej lub ciepła w gospodarstwie do-

owym. W tym względzie ustawa (**Prawo energetyczne**) zawiera analizowane w przedmiotowej pracy m.in. regulacje dotyczące odbiorcy wrażliwego czy też koordynatora ds. negocjacji. Dla porządku rzeczy trzeba jednak zauważyć, że w powyższym opisie pominięto m.in. istotną kwestię dotyczącą tzw. sprzedawcy z urzędu. Autorzy mają jednak pełną świadomość, iż rzetelne opracowanie tego jednego zagadnienia, z pewnością podwoiłoby objętość niniejszego „studium”, w związku z czym stanie się ono przedmiotem kolejnego artykułu.

Znamienite, że polityka energetyczna w skali makro UE coraz bardziej skupia się na indywidualnych elementach bezpieczeństwa konsumentów. Wysunąć można zatem tezę, że w warunkach urynkwienia energetyki, prawodawca unijny chce osiągnąć efekt konkurencji w sektorze energetycznym także poprzez działania prokonsumenckie, co w dalszej kolejności ma sprzyjać inicjatywom w ramach np. „społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw energetycznych” (zjawisko konkurencji także w tym obszarze). Da się jednak słyszeć na różnego rodzaju forach konferencyjnych i branżowych głosy oponujące wobec tworzenia nowych instrumentów prokonsumenckich w energetyce (m.in. pogląd wyrażony przez Jarosława Sroczyńskiego, radcę prawnego, partnera w Kancelarii Markiewicz & Sroczyński podczas IV Międzynarodowej Konsumentckiej Konferencji Naukowej „Prawa konsumenta w teorii i praktyce”, w trakcie IV panelu dyskusyjnego: „Prawo do efektywnego systemu dochodzenia roszczeń” w dniu 24 lutego 2017 r.). Wydaje się jednak, że ani przyjęte dotychczas instrumenty dotyczące ochrony odbiorcy-konsumenta wrażliwego, ani instrumenty pozwalające na zasadzie autonomii woli i równości stron w partnerskich warunkach na polubowne rozwiązywanie sporów, nie naruszają obowiązującej zasady równoważenia interesów stron w ustawie (**Prawo energetyczne**).

Trzeba także zauważyć, że na przestrzeni analizowanego okresu utrzymuje się tendencja rozwojowa nowych uprawnień konsumentckich (instrumentów ochronnych) w energetyce. Fakt ten w przyszłości rzeczywiście może rzutować na powstawanie coraz to większych ograniczeń w podejmowaniu i wykonywaniu działalności gospodarczej w sektorze energetycznym (nowe bariery wejścia na rynek energetyczny, spełnianie wysokich a zarazem kosztownych wymagań ochrony konsumentckiej) czy nawet na spadek konkurencyjności, lub wreszcie spowodować może zagrożenie dla bezpieczeństwa energetycznego w skali makro.

Literatura

- BELKOWSKI, J. 2002. O zadaniach Rzecznika Odbiorców Paliw i Energii. *Biuletyn URE* nr 5, s. 29–30.
- CZARNECKA, M. i OGLÓDEK, T. 2009. *Prawo energetyczne. Komentarz*. Warszawa: Wyd. 1 C.H. Beck, s. 802.
- CZARNECKA, M. 2013. Odbiorca wrażliwy – konsument specjalny na rynku energii elektrycznej. [W:] M. Czarnecka red., *Konsument na rynku energii elektrycznej*, Warszawa, s. 235–250.
- Dyrektywa... 2004 – Dyrektywa Rady 2004/67/WE z dnia 26 kwietnia 2004 r. – *dotycząca środków zapewniających bezpieczeństwo dostaw gazu ziemnego* (Tekst mający znaczenie dla EOG) (Dz.U.U.E.L.2004.127).

- Dyrektywa... 2005 – Dyrektywa 2005/89/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 stycznia 2006 r. – *dotycząca działań na rzecz zagwarantowania bezpieczeństwa dostaw energii elektrycznej i inwestycji infrastrukturalnych* (Dz.U.UE.L.2006.33.22).
- Dyrektywa... 2006 – Dyrektywa Rady 2006/67/WE z dnia 24 lipca 2006 r. – *nakładająca na państwa członkowskie obowiązek utrzymywania minimalnych zapasów ropy naftowej lub produktów ropopochodnych* (Wersja ujednolicona) (Tekst mający znaczenie dla EOG) (Dz.U.UE.L.2006.217.8).
- Dyrektywa... 2009A – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/72/WE z dnia 13 lipca 2009 r. *dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylającej dyrektywę 2003/54/WE* (Dz.Ur.UE.L.2009.211.55.).
- Dyrektywa... 2009B – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/73/WE z dnia 13 lipca 2009 r. *dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylającej dyrektywę 2003/55/WE* (Dz.Ur.UE.L.2009.211.94.).
- Dyrektywa... 2011 – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. *w sprawie praw konsumentów, zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady* (Dz.U.UE.L.2011.304.64.).
- Rozporządzenie... 2013 – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 524/2013 z dnia 21 maja 2013 r. *w sprawie internetowego systemu rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE (rozporządzenie w sprawie ODR w sporach konsumenckich)* (Dz.Ur.UE.L.2013.165.1.).
- Dyrektywa... 2013 – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE z dnia 21 maja 2013 r. *w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE (dyrektywa w sprawie ADR w sporach konsumenckich)* (Dz.Ur.UE.L.2013.165.63.).
- ELŻANOWSKI, F. 2016. Komentarz do art. 3. XXXV. Bezpieczeństwo energetyczne. [W:] M. Swora, Z. Muras red. *Prawo energetyczne. Komentarz*, Wyd. II, Warszawa, s. 329–330.
- FIGASZEWSKA, I. 2009. Ubóstwo Energetyczne. Co to jest? *Biuletyn URE* nr 5, s. 2–20.
- FIGASZEWSKA, I. 2011. Zadania Rzecznika Odbiorców Paliw i Energii w Urzędzie Regulacji Energetyki. *Biuletyn URE* nr 1, s. 40–45.
- KĘDZIA, J. i MURAS, Z. 2016. Komentarz do art. 3. XXIX Odbiorca, XXX Odbiorca końcowy, XXXI Odbiorca paliw gazowych, energii elektrycznej lub ciepła w gospodarstwie domowym. [W:] M. Swora, Z. Muras red. *Prawo energetyczne. Komentarz*, Wyd. II, Warszawa, s. 312–317.
- Kodeks cywilny – Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Tekst. Jedn. Dz.U. z 2017, nr 0, poz. 459).
- KOZIEJ, S. 2011. Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja. *Kwartalnik Bezpieczeństwo Międzynarodowe* nr 18, s. 19–39.
- KRZYKOWSKI, K. 2015. Ustawa o prawach konsumenta a odbiorca na rynku energetycznym. [W:] D. Karczewska, M. Namysłowska, T. Skoczny red., *Ustawa o prawach konsumenta*, Warszawa, s. 315–327.
- LURGER, B. 2001. *Grundfragen der Vereinheitlichung des Vertragsrechts in der Europäischen Union*. Springer, Wein–New York, s. 599.
- ŁĘTOWSKA, E. 2004. *Europejskie prawo umów konsumenckich*. Warszawa: Wyd. C.H. Beck, s. 414.
- SWORA, M. i MURAS, Z. 2016. *Przed komentarzem – stanowienie i stosowanie prawa energetycznego*. [W:] M. Swora, Z. Muras red. 2016 – *Prawo energetyczne. Komentarz*, Wyd. II Warszawa, s. 31–80.
- MROCYŃSKI-SZMAJ, Ł. 2013. Rola oraz ewolucja prawna instytucji Rzecznika Odbiorców Paliw i Energii w zakresie ochrony konsumenta. [W:] M. Czarniecka (red.), *Konsument na rynku energii elektrycznej*, Warszawa, s. 159–182.

- MROCZYŃSKI-SZMAJ, Ł. 2014a. Uwagi na tle możliwości wykorzystania arbitrażu jako skutecznej metody zakończenia sporu w polskim sektorze energetycznym. [W:] B. Fuchs, J. Olszewski red. 2014, *Arbitraż – między teorią a praktyką*, Rzeszów, s. 153–173.
- MROCZYŃSKI-SZMAJ, Ł. 2014b. Uwagi dotyczące zmian legislacyjnych w zakresie ochrony konsumenta w kontekście implementacji dyrektyw III pakietu energetycznego. [W:] M. Ganczar, E. Sługocka-Krupa red. 2014, *Ochrona konsumentów i jej współczesne wyzwania*, Lublin, s. 227–241.
- MROCZYŃSKI-SZMAJ, Ł. 2017. Koordynator do spraw negocjacji jako gwarancja indywidualnego bezpieczeństwa konsumenta na rynku energii elektrycznej? [W:] *Energetyka. Problemy energetyki i gospodarki paliwowo-energetycznej 5/2017 (755)*, I. Gajdowa red. nacz., Wyd. SEP COSiW Zakład Wydawniczy Energetyka, s. 332–338.
- NYE, (JR) S. 1988. Neorealism and neoliberalism. [W:] *World Politics* Vol. 40, No. 2 (Jan. 1988), s. 235–251.
- Obwieszczenie ministra energii... 2017 – Obwieszczenie Ministra Energii z dnia 13 kwietnia 2017 r. – w sprawie wysokości dodatku energetycznego obowiązującej od dnia 1 maja 2017 r. do dnia 30 kwietnia 2018 r. (M.P.2017, poz. 394).
- Obwieszczenie Ministra Gospodarki... 2014 – Obwieszczenie Ministra Gospodarki z dnia 17 kwietnia 2014 r. – w sprawie wysokości dodatku energetycznego obowiązującej od dnia 1 maja 2014 r. do dnia 30 kwietnia 2015 r. (M.P.2014, poz. 291).
- POKRUSZYŃSKI, W. 2011. *Filozoficzne aspekty bezpieczeństwa*. Józefów, 75 s.
- POWAŁOWSKI, A. i SKUTECKA, D. 2013. Miejsce odbiorcy na rynku energii wobec zachodzących na nim procesów z uwzględnieniem zmian w tzw. trójpaku energetycznym. [W:] A. Walaszek-Pyziół red., *Regulacja – innowacja w sektorze energetycznym*, Warszawa, s. 391–406.
- Prawo energetyczne – Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. – *Prawo energetyczne* (Tekst jedn. Dz.U. 2017, nr 0, poz. 220).
- Raport ONZ... 2000 – *World Energy Assessment: Energy and the Challenge of Sustainability, United Nations Development Programme*, New York.
- Rozporządzenie... 2009A – Rozporządzenie (WE) nr 713/2009 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 lipca 2009 roku ustanawiające Agencję ds. Współpracy Organów Regulacji Energetyki (Dz.Urz. UE.L.2009.211.1.).
- Rozporządzenie... 2009B – Rozporządzenie (WE) nr 714/2009 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 lipca 2009 roku w sprawie warunków dostępu do sieci w odniesieniu do transgranicznej wymiany energii elektrycznej i uchylające rozporządzenie 1228/2003 (Dz.Urz.UE.L.2009.211.15.).
- Rozporządzenie... 2009C – Rozporządzenie (WE) nr 715/2009 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 lipca 2009 roku w sprawie warunków dostępu do sieci przesyłowych gazu ziemnego i uchylające rozporządzenie 1775/2005 (Dz.Urz.UE.L.2009.211.36.).
- Rozporządzenie rady ministrów... 2015 – Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 lipca 2015 r. w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz.U. z 2015, nr 0, poz. 1058).
- 6th Annual Progress Report 2008 – The UK Fuel Poverty Strategy. 6th Annual Progress Report 2008. Fuel Poverty Statistics Annex.
- SONDEL, J. 2003. *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*. Kraków, wersja elektroniczna. Gramwzielone.pl – [Online] Dostępne w: <http://gramwzielone.pl/trendy/26136/ure-podal-srednia-cene-energii-dla-gospodarstw-domowych-w-2016-r> [Dostęp: 12.07.2017].
- SZTOMPKA, P. 2004. *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Kraków: Wyd. Znak, 720 s.
- SZCZEPAŃSKI, J. 1972. *Elementarne pojęcia socjologii*. Warszawa, 554 s.
- Ustawa... 2001 – Ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz.U. 2017, nr 0, poz. 180).
- Ustawa... 2002 – Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. 2002, nr 141, poz. 1176).

- Ustawa... 2004 – Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. – o pomocy społecznej (Tekst jedn. Dz.U. z 2016, nr 0, poz. 930).
- Ustawa... 2007 – Ustawa z dnia 23 sierpnia 2007 o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (Dz.U. z 2016, nr 0, poz. 3).
- Ustawa... 2010 – Zgodnie z ustawą z dnia 4 marca 2010 r. – o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r. (Dz.U. z 2010, nr 47, poz. 277).
- Ustawa... 2013A – Ustawa z dnia 26 lipca 2013 r. o zmianie ustawy – Prawo energetyczne oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2013, nr 0, poz. 984).
- Ustawa... 2013B – Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. – o cudzoziemcach (Tekst jedn. Dz.U. 2017, nr 0, poz. 2206).
- Ustawa... 2014 – Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta (Tekst jedn. Dz.U. 2017, nr 0, poz. 683).
- Ustawa... 2016 – Ustawa z dnia 23 września 2016 r. o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumentskich (Dz.U. 2016, nr 0, poz. 1823).
- ZIĘBA, R. 1989. Pojęcie i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych. *Sprawy Międzynarodowe* nr 10.

Łukasz MROCYŃSKI-SZMAJ, Ewa MROCYŃSKA-SZMAJ

Modern Polish model of individual consumer security in the energy market – selected definitional and system aspects

Abstract

The article „Modern Polish model of individual consumer security in the energy market – selected definitional and system aspects” includes analyses and reflections related to the current shape of the individual consumer security model in the energy market. The authors, by making an analysis of a number of security-related definitions, present their own proposal for the definition of individual consumer security in the energy sector, taking the latest trends in national and European legislation into account. The article also contains an overview of the phenomenon of energy poverty, a catalog of definitions of recipients from the Energy Law, sensitive customer support mechanisms in the form of an energy allowance and fuel payment as well as a new ADR institution in the energy industry – alternative dispute resolution – negotiation Coordinator. Based on the presented analyses the Authors notice, inter alia, that in the years 2013–2017 a trend towards the development of new consumer rights (protective instruments) in the energy sector emerged.

KEYWORDS: energy sector, consumer protection in the energy sector, individual consumer security, vulnerable consumer

